

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Інститут медичних і фармацевтичних наук

МАУП

Кафедра загальномедичних дисциплін і психосоматики

Затверджую:

Директор ННІМіФН

_____ О. С. Соловйов

“ _____ ” _____ 2019 р.

Схвалено на засіданні кафедри

медичної психології

Протокол № _ від _____ 2019 р.

Завідувач кафедри _____ О. О. Древіцька

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Загальна психологія для медичних психологів

спеціальності: 225 «Медична психологія»

(шифр і назва спеціальності)

освітнього рівня _____

другий (магістерський)

(назва освітнього рівня, ОКР)

освітньої програми: 225 «Медична психологія»

(шифр і назва освітньої програми)

Розробник (-и) робочої програми навчальної дисципліни:

Олексенко Олександр Михайлович, магістр психології, старший викладач кафедри медичної психології Інституту медичних і фармацевтичних наук ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Викладач: Олексенко О.М.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри медичної психології

Протокол від _____ . № _____

Завідувач кафедри _____ О. О. Древіцька
(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 225»Медична психологія»)

(назва освітньої програми)

____.____. 20__ р.

Керівник освітньої програми _____ О. О. Древіцька
(підпис)

Робочу програму перевірено

____.____. 20__ р.

Директор _____ О. С.Соловйов
(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» 20__ р., протокол № _____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» 20__ р., протокол № _____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» 20__ р., протокол № _____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» 20__ р., протокол № _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	
<i>«Загальна психологія для медичних психологів»</i>		
Курс	1	1
Семестр	1	2
Обсяг кредитів	3 (6)	3 (6)
Обсяг годин, в тому числі:	90	90
Аудиторні	68	68
Модульний контроль	6	6
Семестровий контроль	2	2
Самостійна робота	14	14
Форма семестрового контролю	з	е

2. Статус дисципліни: обов'язкова

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Загальна психологія для медичних психологів» є забезпечення високого рівня знань основ психології як фундаменту для подальшого вивчення профільних теоретичних і клінічних професійно-практичних дисциплін медичної психології.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Загальна психологія для медичних психологів» є:

- ознайомити студентів з основами загальної психології;
- надати студентам системні теоретичні знання з загальної психології;
- сформувати в студентів практичні вміння та навички з загальної психології, якими повинен володіти лікар-психолог;
- сформувати базу для подальшого вивчення психологічних дисциплін, що забезпечують природничо-наукову та професійно-практичну підготовку медичних психологів.

4. Компетентності та програмні результати навчання за дисципліною

Після вивчення курсу студенти будуть:

знати:

- предмет і завдання загальної психології, її зв'язок з іншими науками;
- методологічні принципи і методи дослідження психіки;
- особливості психічного відображення дійсності;
- рівні розвитку і форми прояву психіки;
- свідомість та самосвідомість людини, неусвідомлювані психічні явища;
- сутність, структуру та психологічні властивості особистості як системної якості індивіда;
- поняття особистості в різних школах та концепціях психології.
- зміст, основні характеристики та умови розвитку когнітивної, регулятивної

афективної сфер особистості;

- індивідуально-типологічні особливості особистості (темперамент, характер, здібності) та можливості впливу на їх розвиток;
- зміст, структуру і види діяльності та поведінки як психологічних феноменів тощо;

вміти:

- організовувати дослідження психічних явищ відповідно до методологічних принципів психології;
- застосовувати адекватні методи дослідження психіки;
- проводити науково обґрунтований аналіз психологічних фактів;
- пояснювати психологічний зміст та механізми становлення і розвитку різних форм прояву психіки (психічних процесів, станів і властивостей особистості, свідомих і неусвідомлюваних психічних явищ).

5. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1 «Вступ до загальної психології»							
Тема 1. Психологія як наука. Предмет і завдання психології, її зв'язок з іншими науками. Методи психології.	8	2	4	-	-	-	2
Тема 2. Психологічні напрями та концепції.	8	2	4	-	-	-	2
Тема 3. Особливості розвитку психіки та психічне відображення дійсності. Свідомість	8	2	4	-	-	-	2
Модульний контроль	2						
Разом	26	6	12	-	-	-	6
Змістовий модуль 2 «Категорія особистості в загальній психології»							
Тема 4. Поняття особистості. Індивід, індивідуальність, особистість	10	2	6	-	-	-	2
Тема 5. Особистість з погляду різних шкіл та концепцій	10	2	6	-	-	-	1
Тема 6. Структура особистості.	10	2	6	-	-	-	1
Модульний контроль	2						
Разом	30	6	18	-	-	-	4
Змістовий модуль 3 «Особливості психологічних процесів та станів»							
Тема 7. Когнітивні психологічні процеси.	7	2	4	-	-	-	1
Тема 8. Емоції та почуття.	7	2	4	-	-	-	1
Тема 9. Воля та саморегуляція. Мотивація	9	2	6	-	-	-	1
Тема 10. Психологічні стани особистості.	7	2	4	-	-	-	1
Модульний контроль	2						

Семестровий контроль	2						
Разом	34	8	18	-	-	-	4
Усього	90	20	48	-	-	-	14

Змістовий модуль 4 «Індивідуально-типологічні властивості особистості, мова та діяльність»							
Тема 11. Характер, темперамент та здібності людини.	9	2	6	-	-	-	1
Тема 12. Психомоторика та психологія діяльності.	9	2	6	-	-	-	1
Тема 13. Мова та мовлення, спілкування.	10	2	6	-	-	-	2
Модульний контроль	2						
Разом	30	6	18	-	-	-	4
Змістовий модуль 5 «Соціопсихічні особливості особистості»							
Тема 14. Особливості соціалізації людини	8	2	4	-	-	-	2
Тема 15. Особистість у групі.	7	2	4	-	-	-	1
Тема 16. Девіантна поведінка та депривація	7	2	4	-	-	-	1
Модульний контроль	2						
Разом	24	6	12	-	-	-	4
Змістовий модуль 6. Свідомість, самосвідомість та саморозвиток особистості							
Тема 17. Самосвідомість та самоповага	8	2	4	-	-	-	2
Тема 18. Самоактуалізація. Категорії психічного здоров'я та гармонії особистості	10	2	6	-	-	-	2
Тема 19. Екзистенціальна сфера особистості	14	4	8	-	-	-	2
Модульний контроль	2						
Семестровий контроль	2						
Разом	34	8	18	-	-	-	6
Усього	90	20	48	-	-	-	-
Загалом	180	40	96	-	-	-	28

5. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

««Вступ до загальної психології»»

Лекція 1. Психологія як наука. Предмет і завдання психології, її зв'язок з іншими науками. Методи психології. (2 години)

Психологія як наука про закономірності виникнення і функціонування психіки. Місце психології в системі наук про людину. Психологія як наука і професія. Діяльність медичного психолога як об'єкт дослідження психологічної науки. Психотерапія та психологічне консультування. Предмет та об'єкт психології.

Методологічні принципи психології: принцип детермінізму, єдності свідомості і діяльності, розвитку, об'єктивності, системного підходу та їх втілення в методах психології. Основні методи психології: спостереження і експеримент. Допоміжні методи психології: опитування (анкетування і інтерв'ю), тестування, вивчення продуктів діяльності. Проблема надійності і валідності результатів психологічного дослідження.

Ключові слова: медична психологія, загальна психологія, методи психології.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-3

Лекція 2. Психологічні напрями та концепції. (2 години)

Загальна характеристика психологічних напрямів. Структуралізм, функціоналізм і гештальтпсихологія. Психоаналіз, неофрейдизм, юнгіанська аналітична психологія, індивідуальна психологія А. Адлера. Сучасні напрями психоаналізу. Трансперсональна психологія.

Гуманістична психологія А. Маслоу, К. Роджерса. Біхевіоризм. Необіхевіоризм. Когнітивна психологія. Екзистенціальна психологія. Психологія Виготського, Рубінштейна, Лурія. Теорія діяльності Леонтьєва.

Ключові слова: психологія особистості, психологічні школи.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-3

Лекція 3. Особливості розвитку психіки та психічне відображення дійсності. Свідомість. (2 години)

Поняття психіки. Відображення дійсності. Форми відображення дійсності: фізична, біологічна, психічна. Психіка як функція високоорганізованої матерії. Психічні процеси, стани, властивості.

Стадії розвитку психіки. Розвиток психіки у філогенезі: елементарна чутливість, предметно-перцептивний рівень, інтелект. Психіка тварин та людини.

Свідомість як вищий рівень розвитку психіки: зміст і умови виникнення. Структура свідомості. Свідоме і несвідоме. Неусвідомлювані психічні явища: передсвідоме, підсвідоме, надсвідоме.

Ключові слова: психіка, відображення, свідомість.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-5

Семінарське заняття 1. Психологія як наука. Предмет і завдання психології, її зв'язок з іншими науками. Методи психології. (4 години).

Предмет і завдання загальної психології.

Основні науково-методичні підходи в загальній психології.

Зв'язок загальної психології з іншими дисциплінами.

Мета і завдання діяльності наукового психолога.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-6

Семінарське заняття 2. Психологічні напрями та концепції. (4 години).

Найвпливовіші психологічні напрями.

Актуальні психологічні напрями.

Зв'язок терапевтичних шкіл та напрямів психології.

Біографії найвидатніших психологів 20 сторіччя.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 3. Особливості розвитку психіки та психічне відображення дійсності. Свідомість (4 години).

Прояви активного психологічного відображення.

Особливості самосвідомості тварин.

Зв'язок психіки та нервової системи.

Психіка та інтелект.

Розуміння свідомості в різних школах психології.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-8

Теми для самостійного вивчення:

1. Рівні організації психіки
 2. Інтеріоризація та екстеріоризація. Психічний досвід особистості.
 3. Архетипи та колективне підсвідоме К. Юнга. Трансперсональний досвід С. Грофа.
 4. Сучасні етапи розвитку гуманістичної психології
 5. Психокорекція, психотерапія, психологічне консультування
 6. Вплив З.Фройда на культуру 20-21 століття.
 7. Основні етапи розвитку теоретичної та практичної психології.
 8. Місце психології в медичних науках.
 9. Когнітивні теорії розвитку психіки. Інтелектуальна модель Ж. Піаже.
- Психологічні особливості розвитку інтелекту.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-8

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати презентацію на тему: Медична психологія як наука і професія.
2. Підготувати презентацію на тему: Методологічні принципи психології.
3. Підготувати презентацію на тему: Основні та допоміжні методи психології.
4. Підготувати презентацію на тему: Проблема надійності і валідності результатів психологічного дослідження.
5. Підготувати презентацію на тему: Структуралізм, функціоналізм і гештальтпсихологія.

6. Підготувати презентацію на тему: Сучасні напрями психоаналізу. Трансперсональна психологія.

7. Підготувати презентацію на тему: Форми відображення дійсності: фізична, біологічна, психічна.

8. Підготувати презентацію на тему: Психіка як функція високоорганізованої матерії.

9. Підготувати презентацію на тему: Психічні процеси, стани, властивості.

10. Підготувати презентацію на тему: Розвиток психіки в онто- та філогенезі. Психіка тварин та людини.

11. Підготувати презентацію на тему: Свідомість як вищий рівень розвитку психіки.

12. Підготувати презентацію на тему: Свідоме і несвідоме. Неусвідомлювані психічні явища: передсвідоме, підсвідоме, надсвідоме.

13. Підготувати презентацію на тему: Зв'язок терапевтичних шкіл та напрямів психології.

14. Підготувати презентацію на тему: Біографії найвидатніших психологів 20 сторіччя.

15. Підготувати презентацію на тему: Особливості самосвідомості тварин.

16. Підготувати презентацію на тему: Зв'язок психіки та нервової системи.

17. Підготувати презентацію на тему: Психіка та інтелект.

18. Підготувати презентацію на тему: Інтеріоризація та екстеріоризація. Психічний досвід особистості.

19. Підготувати презентацію на тему: Архетипи та колективне підсвідоме К. Юнга.

20. Підготувати презентацію на тему: Вплив З.Фройда на культуру 20-21 століття.

21. Підготувати презентацію на тему: Психологічні особливості розвитку інтелекту.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-8

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

«Категорія особистості в загальній психології»»

Лекція 4. Поняття особистості. Індивід, індивідуальність, особистість. (2 години)

Поняття про особистість. Індивід, особистість, індивідуальність, суб'єкт як характеристики людини. Психологічна специфіка особистості: усталеність, цілісність, активність.

Рушійні сили розвитку особистості. Взаємозв'язок психічного розвитку і розвитку особистості. Процес становлення і розвитку особистості в онтогенезі.

Періодизація психічного розвитку особистості. Ціннісно-мотиваційна сфера особистості.

Ключові слова: особистість, індивід, індивідуальність, розвиток особистості.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-8

Лекція 5. Особистість з погляду різних шкіл та концепцій (2 години).

Особистість як суб'єкт соціальних стосунків і свідомої діяльності, системна якість індивіда, що формується у спільній діяльності і спілкуванні (Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, А. В. Петровський та ін.). Особистість як ансамбль іраціональних несвідомих потягів (З. Фрейд).

Особистість як функція результату психосоціальних криз (Е. Еріксон). Особистість як певний набір поведінкових реакцій (Б. Скіннер), складний патерн неперервної взаємодії індивіда, поведінки і ситуації (А. Бандура). Особистість як властивий кожному індивіду унікальний спосіб усвідомлення досвіду (Д. Келлі). Особистість як організована, довготривала сутність, яка суб'єктивно сприймається (К. Роджерс)

Ключові слова: Особистість та діяльність, особистість в школі О. М. Леонтьєва, підсвідома структура особистості.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Лекція 6. Структура особистості. (2 години).

Структурні концепції особистості. Концепція рис особистості (Г. Олпорт, Р. Кеттел, Г. Айзенк), концепція типу особистості (К. Юнг, А. Адлер та ін.), концепція особистісних конструктів (Дж. Келлі). Структурна модель психічного життя особистості (З. Фрейд).

“Я”-концепція (К. Роджерс). Структура особистості у вітчизняній психології (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, К. К. Платонов та ін.).

Інтраіндивідна, інтеріндивідна і метаіндивідна підсистеми структури особистості (А. В. Петровський). Центральний системоутворювальний компонент структури особистості і спрямованість (Л. І. Божович), динамічні смислові системи (Л. С. Виготський), ставлення (В. М. Мясіщев), настановлення (Д. Н. Узнадзе), диспозиції (В. О. Ядов) тощо.

Ключові слова: психологія особистості, концепція рис особистості, інтраіндивідна концепція особистості, тип особистості, структура особистості.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 4. Поняття особистості. Індивід, індивідуальність, особистість (6 годин).

Психологічна теорія особистості як система взаємопов'язаних ідей і принципів, що має на меті пояснення природи особистості людини.

Компоненти теорії особистості: структура, мотивація, розвиток особистості тощо. Особистість як функція результату психосоціальних криз (Е. Еріксон).

Особистість як певний набір поведінкових реакцій (Б. Скіннер), складний патерн неперервної взаємодії індивіда, поведінки і ситуації (А. Бандура).

Особистість як властивий кожному індивіду унікальний спосіб усвідомлення досвіду (Д. Келлі).

Особистість як організована, довготривала сутність, яка суб'єктивно сприймається (К. Роджерс).

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 5. Особистість із погляду різних шкіл та концепцій (6 годин).

Факторні теорії особистості. Особистість у психології Сходу. Типологія особистостей О.Ф. Лазурського. Особистість у радянській та українській психології. Людина як багатосистемне явище.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 6. Структура особистості. (6 годин).

Біопсихічна підструктура особистості.

Ментально-психічна підструктура особистості.

Інтраіндивідуальна підструктура особистості: загальна характеристика.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-8

Теми для самостійного вивчення:

1. Розуміння сутності особистості в рамках психодинамічних теорій особистості.

2. Біхевіористичний напрямок щодо сутності поняття “особистість”.

3. Особистість з точки зору когнітивного напрямку психології.

4. Гуманістична психологія щодо сутності поняття “особистість”.

5. Структура особистості у вітчизняній психології. Центральний компонент у структурі особистості.

6. Умови розвитку ціннісно-мотиваційної сфери особистості.

7. Критерії психологічно зрілої особистості.

8. Емпірична валідизація психологічних теорій особистості.

9. Аналіз сутності поняття “особистість” у вітчизняних теоріях особистості.

10. Порівняльний аналіз психологічних теорій особистості щодо сутності особистості.

11. Структура особистості у теоріях вітчизняної психології.

12. Ціннісні орієнтації як змістовна характеристика спрямованості (за М. Рокичем).

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-8

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати презентацію на тему: Рушійні сили розвитку особистості.

2. Підготувати презентацію на тему: Ціннісно-мотиваційна сфера особистості.

3. Підготувати презентацію на тему: Людина як багатосистемне явище.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-4

Додаткові: 1-8

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

«Особливості психологічних процесів та станів»

Лекція 7. Когнітивні психологічні процеси. (2 години).

Загальна характеристика когнітивної сфери особистості. Увага і її характеристики. Види уваги. Можливості управління увагою.

Чуттєві форми пізнання дійсності: відчуття і сприйняття. Види і властивості відчуттів. Сприйняття і його характеристики. Апперцепція. Спостереження як цілеспрямоване сприйняття. Умови розвитку чуттєвих форм пізнання дійсності.

Пам'ять і її види. Процеси пам'яті. Умови підвищення продуктивності пам'яті.

Логічні форми пізнання дійсності: мислення і уява. Властивості мислення. Операції і види мислення. Засоби активізації мислення. Уява: зміст і види. Прийоми створення нових образів уяви. Уява і творчість. Умови розвитку уяви.

Ключові слова: Пізнавальні процеси, відчуття, сприйняття, увага, пам'ять, мислення, уява.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-3

Додаткові: 3-6

Лекція 8. Емоції та почуття. (2 години).

Емоції і почуття. Види почуттів. Емоційна культура особистості: зміст і умови розвитку. Класифікація емоцій та почуттів. Експресивний компонент емоційного реагування.

Теорії емоцій. Роль і функції емоцій у керуванні поведінкою та діяльністю. Прикладна роль емоцій.

Емоції очікування й прогнозу. Фрустраційні емоції. Комунікативні емоції. Розуміння емоцій інших людей та емоційна здатність. Ідентифікація емоцій за мімікою та пантомімікою. Емоційні типи. Емоції та почуття.

Ключові слова: Емоції. Почуття. Психологія емоцій. Функції емоцій. Емпатія. Експресія. Емоційн поведінка

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-5

Додаткові: 2-4

Лекція 9. Воля та саморегуляція. Мотивація (2 години).

Воля як психічний процес. Структура вольового акту. Вольові якості особистості і їх розвиток. Локус контролю. Розвиток вольових процесів.

Мотиваційна сфера особистості. Потреби і мотиви. Мотивація. Спрямованість особистості: зміст, види, форми прояву. Теорії мотивації Саморегуляція.

Умови розвитку мотивації особистості.

Ключові слова: мотивація, теорії мотивації, потреби, мотиви, воля

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-4

Додаткові: 1-8

Лекція 10. Психологічні стани особистості. (2 години).

Психічні стани особистості: зміст і види. Класифікація психічних станів. Настрій, афект, стрес. Умови саморегуляції психічних станів. Стани та психосоматика.

Психічні стани особистості в різних ситуаціях життєдіяльності. Стан страху та шляхи його подолання

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

Семінарське заняття 7. Когнітивні психологічні процеси. (4 години).

Інтелектуальні емоції, або афективно-когнітивні комплекси. Емоціональний розвиток особистості. Характеристика емоційних станів, які виникають у процесі діяльності. Характеристика емоційних станів, які виникають у процесі діяльності. Позитивні та негативні емоції. Екзистенціальні емоції. Особливості емоційної сфери у представників деяких професій. Вікові й статеві особливості емоційної сфери особистості. Вольові якості. Фази та ознаки вольових дій, їх стимулювання.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

Семінарське заняття 8. Емоції та почуття. (4 години).

Фізіологічне підґрунтя відчуттів. Різновиди ілюзій. Адаптація відчуттів. Процеси пам'яті. Емоційна пам'ять. Когнітивні карти. Пам'ять та організація знань. Шляхи розвитку пам'яті. Індивідуальні особливості пам'яті. Індивідуальні особливості мислення. Види уваги. Фізіологічне підґрунтя уваги. Моделі уваги. Методи дослідження емоційно-вольових та когнітивних психологічних процесів. Методи дослідження психічних станів. Терапія негативних станів.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

Семінарське заняття 9. Воля та саморегуляція. Мотивація. (6 годин).

Вольова та мотиваційна сфери особистості та їх дослідження.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

Семінарське заняття 10. Психологічні стани особистості. (4 години).

Поняття про психологічні стани особистості.

Кризові психологічні стани особистості.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

Теми для самостійного вивчення:

1. Пам'ять та інтелект.
2. Теорії мислення
3. Тривога та страх
4. Фізіологічні аспекти емоцій.
5. Воля та творчість.
6. Афективні психологічні стани.
7. Психологічне вигорання.
8. Предметність почуттів.
9. Способи запобігання стресових ситуацій.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати презентацію на тему: Чуттєві та логічні форми пізнання дійсності.

2. Підготувати презентацію на тему: Емоційна культура особистості.

Розуміння емоцій інших людей та емоційна здатність. Ідентифікація емоцій за мімікою та пантомімікою.

3. Підготувати презентацію на тему: Мотиваційна сфера особистості.

4. Підготувати презентацію на тему: Психічні стани особистості в різних ситуаціях життєдіяльності. Стан страху та шляхи його подолання

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4.

«Індивідуально-типологічні властивості особистості, мова та діяльність»

Лекція 11. Характер, темперамент та здібності людини. (2 години).

Особливості поведінки особистості: темперамент і характер. Темперамент як динамічний бік поведінки: зміст і основні теорії. Типи темпераменту. Вплив темпераменту на успішність навчання і діяльності. Індивідуальний стиль діяльності. Темперамент і характер. Структура характеру. Риси характеру. Акцентуації характеру. Формування і самовиховання характеру.

Здібності як умова успішного здійснення діяльності. Природні передумови формування здібностей (задатки). Види здібностей. Рівні розвитку здібностей. Обдарованість, талант, геніальність. Психологічні умови формування і розвитку здібностей. (5 годин)

Ключові слова: характер, темперамент, здібності, талант, геніальність, обдарованість, акцентуація характеру.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-3

Додаткові: 2-6

Лекція 12. Психомоторика та психологія діяльності. (2 години).

Підходи до розуміння психомоторики, сутність психомоторики, рухи, дії та їх регулювання в психомоториці.

Діяльність як цілеспрямована і усвідомлена активність особистості. Структура діяльності: цілі, мотиви, дії. Дії і операції. Складові і засоби дій. Уміння й навички. Види діяльності: праця, спілкування, гра.

Ключові слова: психомоторика, дії, операції, діяльність, навички, уміння.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Лекція 13. Мова та мовлення, спілкування. (2 години).

Мова та її функції. Різновиди мовлення.

Спілкування як умова формування особистості. Структура спілкування: комунікація, інтеракція, перцепція. Спілкування як обмін вербальною і

невербальною інформацією. Спілкування як міжособистісна взаємодія. Взаємодія людей у соціальних групах. Види груп. Групові феномени: конформізм, “зсув ризику”, лідерство. Спілкування як сприймання людьми один одного. Ефекти сприймання.

Психологічні механізми впливу у процесі спілкування: переконання, психічне зараження, навіювання, наслідування. Умови підвищення ефективності спілкування. Формування атракції

Ключові слова: мова, мовлення, спілкування, психологія спілкування, атракція

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 11. Характер, темперамент та здібності людини. (6 годин).

Конституційний підхід в вивченні темпераменту.

Історичні особливості дослідження індивідуальних відмінностей.

Патології характеру.

Розвиток характеру.

Ригідність та пластичність психіки.

Здібності та праця.

Особистісні особливості геніїв З. Фройда, В. Франкла, А. Бека.

Зв'язок емоцій та рис особистості.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

Семінарське заняття 12. Психомоторика та психологія діяльності. (6 годин).

Тілесно-орієнтована психотерапія.

Рухи, дії та їх регулювання в психомоториці.

Перенесення та інтерференція.

Види знань. Поняття наочання, навчання та учіння. Класичні концепції наочання. Наочання і розвиток.

Психологічна структура діяльності.

Сучасні напрями розвитку теорії діяльності.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

Семінарське заняття 13. Мова та мовлення, спілкування. (6 годин).

Фізіологічні механізми мовної діяльності.

Спілкування як засіб впливу психолога.

Вміння контролювати мовлення.

Різновиди мовлення.

Перспективи розвитку психолінгвістики.
Психологічний підхід в культурології мовлення.
Емоційна складова мовлення.
Вербальні та невербальні особливості спілкування.
Групове спілкування.
Розвиток спілкування.
Візуальна психодіагностика в спілкуванні.
Методи дослідження спілкування.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

Теми для самостійного вивчення:

1. Методи дослідження темпераменту та характеру.
2. Біологічні та соціальні особливості розвитку здібностей.
3. НЛП як метод вербального впливу.
4. Психологічні патерни розвитку спілкування.
5. Теорія діяльності Леонтьєва.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

Завдання для самостійної роботи:

1. Вплив темпераменту на успішність навчання і діяльності.
2. Обдарованість, талант, геніальність. Психологічні умови формування і розвитку здібностей.
3. Психологічні механізми впливу у процесі спілкування: переконання, психічне зараження, навіювання, наслідування.
4. Спілкування як засіб впливу психолога.

Рекомендовані джерела:

Основні: 3-8

Додаткові: 2-7

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5.

«Соціопсихічні особливості особистості»

Лекція 14. Особливості соціалізації людини. (2 години).

Поняття соціалізації особистості. Первинна та вторинна соціалізація особистості. Структура процесу соціалізації. Різні підходи до визначення етапів соціалізації. Зміст процесу соціалізації в різних наукових напрямках.

Сфери соціалізації: діяльність, спілкування, самосвідомість. Критерії соціалізованості особистості. Інститути та агенти соціалізації. Основні механізми соціалізації. Стихійні та цілеспрямовані механізми соціалізації. Механізми «зсування мотиву на ціль», ідентифікація, наслідування, прийняття

та засвоєння соціальних ролей, навіювання, переконання, соціальна фасилітація, конформність.

Соціалізація, десоціалізація, ресоціалізація та адаптація особистості. Формування захисних функцій особистості в процесі соціалізації.

Гендер як психологічна і соціальна характеристика чоловіків та жінок, що формується в процесі соціалізації. Провідні чинники гендерної соціалізації.

Ключові слова: соціалізація, особливості соціалізації, теорії соціалізації, сфери соціалізації, десоціалізація, соціальні ролі, ідентифікація, механізми соціалізації

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Лекція 15. Особистість у групі. (2 години).

«Я» особистості як чинник становлення у групі. Проблема «Я» в структурі особистості у творах вітчизняних та зарубіжних психологів. Становлення «Я - концепції». Структура самосвідомості: самопізнання, самооцінка, самоконтроль.

Наслідки позитивної і негативної самооцінки. Механізми формування самооцінки. Самоконтроль, відмінності між людьми з високим і низьким самоконтролем. Самоповага. Самоефективність. Специфіка входження особистості в групу. Соціальні норми. Фаза адаптації. Фаза індивідуалізації. Фаза інтеграції. Соціальний статус як показник місця особистості у суспільстві та її приналежності до певних груп. Влада й авторитет.

Престиж. Показники престижу. Соціальна позиція. Соціальна роль. Форми рольової ідентичності: статева; етнічна; групова; політична. Соціальний ранг

Ключові слова: самосвідомість, «Я-концепція», самооцінка, самоконтроль, соціальний статус, престиж, соціальна позиція, соціальна роль, соціальний ранг.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8.

Додаткові: 1-8.

Лекція 16. Девіантна поведінка та депривація. (2 години).

Психологічне розуміння відхильної поведінки. Конформна поведінка. Особливості імпульсивної поведінки. Агресивна поведінка. Аномія. Особливості поведінки в стані фрустрації.

Особливості особистості з девіантною поведінкою. Диссоціальна поведінка. Адиктивна поведінка

Поняття депривації. Сенсорна депривація. Соціальна депривація. Пізнавальна депривація.

Ключові слова: Девіантна поведінка, депривація, відхильна поведінка, адикція.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 14. Особливості соціалізації людини. (4 години).

Особливості впливу групи та лідерів на особистість.

Негативні аспекти соціалізації.

Типи соціалізації.

Особливості взаємодії. Особливості взаємодії в соціальній психології.

Види взаємодії: співробітництво («кооперація», «згода», «пристосування», «асоціація»); суперництво («конкуренція», «конфлікт», «опозиція», «дисоціація»).

Основні наукові погляди на взаємодію та її структуру.

Теорія соціальної дії (М. Вебер, Т. Парсонс та ін.).

Модель діадичної взаємодії (Дж. Тібо і Г. Келлі).

Типи контролю і особливостей соціальної поведінки учасників взаємодії.

Концепції символічного інтеракціонізму Дж.-Г. Міда.

Загальна характеристика міжособистісного впливу.

Види міжособистісного впливу: психологічний вплив, особистий вплив, функціонально-рольовий вплив, індивідуально-специфічний вплив, комунікативний вплив та ін.

Критерії ефективності впливу.

Види психологічного впливу: переконання, зараження, навіювання, наслідування.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 15. Особистість у групі (4 години).

Конструктивні форми взаємодії.

Подібність і атракція.

Взаємна симпатія.

Емпатія, співпереживання, співчуття.

Альтруїстична поведінка у взаємодії. Типи альтруїзму. Навчання альтруїзму.

Дружба і самотність. Особливості дружби людей на різних етапах життєвого циклу.

Структурні складові феномену кохання.

Деструктивні форми взаємодії.

Поняття «конфлікт» у широкому та вузькому значенні. Класифікація та структура конфліктів. Причини міжособистісних конфліктів.

Динаміка конфлікту: латентна, демонстративна, агресивна, батальна фази конфлікту. Стратегія поведінки учасників конфлікту.

Агресія і культура. Види агресії. Соціальні причини агресії: фрустрація, пряма провокація, жорстокість в ЗМІ, підвищена збудливість тощо. Теорія

перенесення збудження. Статеві відмінності і агресія. Роль емоцій у проявах агресії. Попередження і контроль агресії: покарання, когнітивне втручання, тренування соціальних здібностей.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 16. Девіантна поведінка та депривація. (4 години).

Поняття девіантної поведінки, її причини та попередження.

Депривація, її психологічне значення.

Теми для самостійного вивчення:

1. Види адиктивної поведінки.
2. Зв'язок соціальної та загальної психології.
3. Феномен лідерства як чинник наслідування.
4. Психологічні чинники наслідування в інтернеті.
5. Психологічні особливості взаємодії в малих соціальних групах.
6. Альтруїзм
7. Індивідуально-психологічний стиль взаємодії
8. Психологія конфліктів.
9. Механізми регуляції соціальної поведінки особистості.
10. Види залежної поведінки. Співзалежність.
11. Роль феноменів групової свідомості в житті особистості.
12. Взаємозв'язок соціальної та загальної психології
13. Вікові особливості соціалізації
14. Механізми та інститути соціалізації.
15. Формування самосвідомості у процесі соціалізації.
16. Значення групових і суспільних норм

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Завдання для самостійної роботи:

1. Гендер як психологічна і соціальна характеристика чоловіків та жінок, що формується в процесі соціалізації. Провідні чинники гендерної соціалізації.
2. Проблема «Я» в структурі особистості у творах вітчизняних та зарубіжних психологів.
3. Становлення «Я - концепції». Структура самосвідомості: самопізнання, самооцінка, самоконтроль. Наслідки позитивної і негативної самооцінки.
4. Соціальна роль. Форми рольової ідентичності: статева; етнічна; групова; політична.
5. Особливості поведінки в стані фрустрації.

6. Особливості особистості з девіантною поведінкою. Диссоціальна поведінка. Адиктивна поведінка

7. Види взаємодії: співробітництво («кооперація», «згода», «приспосовування», «асоціація»); суперництво («конкуренція», «конфлікт», «опозиція», «дисоціація»).

8. Види психологічного впливу: переконання, зараження, навіювання, наслідування.

9. Альтруїстична поведінка у взаємодії. Типи альтруїзму. Навчання альтруїзму.

10. Структурні складові феномену кохання.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6.

«Свідомість, самосвідомість та саморозвиток особистості»

Лекція 17. Самосвідомість та самоповага. (2 години)

Самосвідомість особистості. Структура самосвідомості людини. Самооцінка особистості. «Я-концепція».

Особливості рефлексії. Розвиток самосвідомості. Адекватність самосприйняття. Концепція світогляду людини.

Самоповага людини. Успіх та рівень домагань. Комплекс меншовартості.

Ключові слова: самоповага, самосвідомість, самооцінка

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Лекція 18. Самоактуалізація. Категорії психічного здоров'я та гармонії особистості. (2 години).

Поняття самоактуалізації. Піраміда Маслоу. Особливості конгруентності людини. Зв'язок самоактуалізації, самовираження та самореалізації. Умови розвитку тенденції до самоактуалізації. Самоактуалізація в концепції Карла Роджерса. Критика теорії самоактуалізації

Поняття фізичного, психічного, та духовного здоров'я. Психологічний захист особистості. Критерії психічного здоров'я. Психічне здоров'я та суспільство. Психічна стійкість.

Поняття гармонії особистості. Гармонія та дисгармонія. Фактори гармонізації особистості. Інтегративні особливості особистості. Категорії духовного, соціального та вітального благополуччя.

Ключові слова: Гармонія, самоактуалізація, психічне здоров'я, самореалізація, дисгармонія.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Лекція 19. Екзистенціальна сфера особистості. (4 години).

Професійна реалізація особистості. Сенс життя як категорія екзистенціальної психології. Концепція сенсу В. Франкла. Категорія духовності.

Екзистенціальний вакуум, проблема фрустрації. Реструктуризація життя в концепції логоаналізу. Сенс неповоротних ситуацій.

Поняття індивідуального шляху особистості. Унікальність буття людини. Шляхи особистісного розвитку людини.

Особистість та релігія. Категорія свободи. Поняття позитивної та негативної свободи. Психологічне відчуття свободи.

Ключові слова: екзистенціальна психологія, самоактуалізація, свобода, саморозвиток, екзистенціальна криза.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 17. Самосвідомість та самоповага. (4 години).

Особливості теорії Р. Мейя.

Шляхи знаходження сенсу життя.

Метод дерефлексії.

Діалектичне поняття свободи.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 18. Самоактуалізація. Категорії психічного здоров'я та гармонії особистості. (6 годин).

Особливості психологічного захисту особистості.

Критерій особистісних кордонів.

Поняття гармонійної особистості.

Шляхи самоактуалізації.

Випадок В. Франкла як приклад творчої реалізації в складних умовах життя.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Семінарське заняття 19. Екзистенціальна сфера особистості. (8 годин).

Екзистенціальні особливості роботи психологом.

Екзистенціальна тривога.

Використання методу парадоксальної інтенції.

Значення екзистенціальної психології для загальної психології.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Теми для самостійного вивчення:

1. Психологія виживання в складних умовах. Стадії пристосування.
2. Роль екзистенціальної кризи в житті людини.
3. Особливості логотерапії В. Франкла.
4. Психологія І. Ялома.
5. Концепція Дазайн-аналізу.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

Завдання для самостійної роботи:

1. Зв'язок самоактуалізації, самовираження та самореалізації.
2. Поняття фізичного, психічного, та духовного здоров'я. Критерії психічного здоров'я. Психічне здоров'я та суспільство. Психічна стійкість.
3. Поняття гармонії особистості. Гармонія та дисгармонія. Фактори гармонізації особистості.
4. Професійна реалізація особистості.
5. Сенс життя як категорія екзистенціальної психології.
6. Психологічне відчуття свободи. Поняття позитивної та негативної свободи.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1-8

Додаткові: 1-8

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4		Модуль 5		Модуль 6	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	максимальна кількість балів	максимальна кількість балів	максимальна кількість балів	максимальна кількість балів	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	6	6	6	6	8	8	6	6	6	6	6	6
Відвідування семінарських занять	1	12	12	18	18	18	18	18	18	12	12	18	18

Відвідування практичних занять	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Відвідування лабораторних занять	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Робота на семінарському занятті	10	12	120	18	180	18	18	18	180	12	120	18	180
Робота на практичному занятті	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	6	30	4	20	4	20	4	20	4	20	6	30
Виконання модульної роботи	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Виконання ІНДЗ	30												
Разом	70	68	200	78	256	80	96	78	256	66	190	80	266
Максимальна кількість балів:	1264												
1264:100=12,64. Студент набрав Х балів; Розрахунок: Х:12,64 = загальна кількість балів.	16		20		8		20		15		21		

6.2.Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульний контроль здійснюється у вигляді тестування.

Студентами пропонуються тестові завдання у кількості 25 питань.

Види тестових завдань:

- Із вибором однієї правильної відповіді;
- На встановлення відповідності запропонованих наборів тверджень;
- Завдання на розпізнавання та відтворення правильної відповіді по пам'яті;
- Завдання на відтворення правильної відповіді (формулювань понять) по пам'яті;
- Завдання відкритого типу, що передбачає розгорнуту відповідь.

Критерії оцінювання:

- виконання тестових завдань – максимум 25 балів.

7. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Екзамен

7.1. Орієнтовний перелік питань для семестрового комплексного контролю (екзамену).

1. Психологія як наука. Місце психології в системі наук.
2. Особливості теоретичної, практичної та життєвої психології.
3. Предмет, мета та завдання загальної психології.
4. Методи психологічного дослідження та психодіагностика.
5. Особливості спостереження та експерименту.
6. Тестування.
7. Поняття психологічної допомоги, психологічне консультування, корекція та психотерапія.
8. Навпливові течії психології.
9. Сучасні гуманістичні школи психології.
10. Психодинаміка, фрейдизм.
11. Особливості аналітичної психології.
12. Українські напрями та концепції.
13. Когнітивний підхід в психології.
14. Біхевіоризм.
15. Гештальтпсихологія.
16. Поняття психіки, психіка та свідомість.
17. Види відображення дійсності. Активне психічне відображення.
18. Загальна характеристика психічних явищ.
19. Стадії розвитку психіки в онтогенезі.
20. Основні функції психіки
21. Свідомість як вищий рівень розвитку психіки.
22. Неусвідомлювані психічні явища
23. Поняття особистості в загальній психології.
24. Індивід, індивідуальність, суб'єкт, особистість.
25. Ціннісно-мотиваційна сфера особистості.
26. Особистість в теорії Л. Виготського.
27. Особистість в теорії О.М. Леонтьєва.
28. Особистість в теоріях Фрейда, Юнга, Адлера.
29. Структура особистості.
30. Розвиток особистості.
31. Методи дослідження особливості особистості.
32. "Я-концепція"
33. Підсистеми особистості.
34. Риси особистості.
35. Особливості психічних станів та процесів.
36. Методи дослідження психічних процесів.
37. Перцептивні психічні процеси. Відчуття та сприйняття.
38. Психологічні особливості уваги.

39. Пам'ять та її види.
40. Мислення як вищий рівень когнітивних процесів.
41. Інтелектуальний розвиток особистості.
42. Категорія пізнання.
43. Теорії мислення та пам'яті.
44. Особливості уваги.
45. Емоційні психологічні процеси.
46. Емоції та почуття.
47. Роль та функції емоцій.
48. Рівні організації емоційної системи.
49. Теорії емоцій.
50. Особливості почуттів.
51. Вольові процеси.
52. Особливості саморегуляції.
53. Мотиваційна сфера особистості.
54. Психологічні стани особистості.
55. Психологічні властивості особистості.
56. Теорії темпераменту людини.
57. Характерологічні особливості.
58. Акцентуації характеру.
59. Особливості та розвиток здібностей людини.
60. Талант та геніальність.
61. Особливості психомоторики.
62. Дія та діяльність.
63. Цілі та мотиви особистості.
64. Уміння та навички.
65. Професійна діяльність особистості.
66. Мова та мовлення людини
67. Важливість спілкування людини.
68. Особистість та соціум. Соціалізація.
69. Взаємодія особистості з групою.
70. Особливості самооцінки.
71. Важливість самооцінки в спілкуванні.
72. Поняття соціальної норми.
73. Соціальний статус.
74. Девіантна поведінка.
75. Поняття депривації. Види депривації.
76. Види залежності та їх особливості.
77. Розвиток самосвідомості.
78. Концепція світогляду в єдності з самосприйняттям.
79. Самоактуалізація та риси самоактуалізованої особистості.
80. Самовираження та самореалізація.
81. Поняття фізичного, психічного та духовного здоров'я.
82. Психічна стійкість особистості.
83. Гармонічний розвиток особистості.

84. Професійна реалізація.
85. Екзистенціальні питання сенсу життя, буття.
86. Логотерапія В. Франкла.
87. Проблеми фрустрації та кризи особистості.
88. Особистість та релігія.
89. Шляхи саморозвитку особистості.
90. Категорія свободи в загальній психології.

Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

8. Рекомендована література.

8.1. Основна література:

1. Бондарчук О. І., Туриніна О. Л. Загальна психологія. — К.: Логос, 2004. — 140 с.
2. Загальна психологія: Навч. посібник / О.Скрипченко, Л.Долинська, З. Огороднійчук та інш. - К.: "А.П.Н.", 1999. - 436 с.
3. Загальна психологія: Підруч. для студентів вищ. навч. закладів. / С.Д.Максименко, В.О.Зайчук, В.В.Клименко, В.О.Соловієнко. За загальною редакцією акад. С.Д.Максименка - К.: Форум, 2000. - 543 с.
4. Загальна психологія: Хрестоматія: Навч. посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Волинська, З.В. Огороднійчук та ін. - К.: Каравела, 2007. - 640 с.
5. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. - К.: Вища школа, 2001. - 487 с
6. Маклаков А.Г. Общая психология: Учеб. пособ. для вузов. - СПб.: Питер, 2000. - 592 с.
7. Максименко С. Д. Загальна психологія. — Вінниця: Нова книга, 2004. — 701 с.
8. Психологія: Підручник / Ю.Л.Трофімов, В.В.Рибалка, П.А.Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л.Трофімова. - 3-тє вид., стереотип. - К.: Либідь, 2001. - 560с.
9. Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Загальна психологія. Навч. посіб. - Київ «Центр учбової літератури», 2012 р. - 296 стор.

8.2. Додаткова література:

1. Варій М. Й. Загальна психологія: [підр.длястуд. вищ. навч. закл.] / Варій М.Й. —[3- тє вид.]. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 1007 с.
2. Занюк С. Психологія мотивації та емоцій. — Луцьк, 1997
3. Копець Л.В. Психологія особистості: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Копець Л.В. — К.: Вид дім. «Києво-Могилянська академія», 2007. — 460 с.

4. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі: У 2 т. — К.: Фо-рум, 2002. — Т.1. — 319 с.; Т.2. — 335 с.
5. Основи психології: Підручник / За ред О. В. Киричука, В. А. Роменця. — К.: Либідь, 1995. — 632 с.
6. Психологія: Підручник / [Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова]. — К.: Либідь, 2001. — 560 с.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер, 2000. -712с.
8. Савчин М. В. Загальна психологія: навч. посіб. / Савчин М.В. — К.: Академвидав, 2011. — 464 с.